

1
Anarşistler ve Başörtüsü
(İslamofobik Temayüllerden Birine Bir İtiraz)
Tarih ve Kıyafet
Globalleşen Problem: Başörtüsü

Bu yazının maksadı problemleri bir alandaki sorulara cevap vermek değil. Sadece soru sorma denemeleri yapmaktır. Ya da sorulması gereken soruları yeniden ele almaktır.

Ve ana teması anarşizm, İslam ve Türkiye’de bunun tezahürleri üzerine olacak. Bir tür kendi kendini değerlendirme yazısı olarak da okumak mümkün. Bunu söylerken de Türkiye Anarşizmini kendimden mevcut olarak görmediğimi de belirteyim olaki yanlış anlamalar olmasın. Böyle bir yazıya neden ihtiyaç duyulduğunu yanıt ise Sherif Gemie’nin Anarchist Studies’de yayınlanan “Fatima’nın Duruşması” başlıklı yazısının bende uyandırdığı etkilerdir bir bakıma.

Sherif Gemie’nin yazısında en azından görünen ve gün yüzüne çıkan ve aslında bir dönüm noktası olmasını umduğum şey yazının kimi anarşist prensiplere vurgu yaparak Özgürlükçü bir etiğin bugün itibarıyla basması gereken yere yaptığı göndermeler oldu. Bunlar yazıdan da açıkça görüneceği üzere (a) kişinin kendi vücudunu gösterme hakkı – bu kişinin kendi vücut otonomisi üzerinde tasarruf etme hakkı olarak da okunabilir – (b) devletin baskısıyla karşı karşıya kalan grup, cemaat ve bireylerin hallerine dair Anarşistler olarak nerede ve nasıl durulacağına ilişkin göndermelerdir.

Bahsi geçen yazıda dikkat çekici başka bir nokta ise Fransız ve Türkiye devletlerinin devlet yapılanması ve bürokrasisinin işleyiş mantığının en azından dışardan bakıldığında birbirlerine olan yakınlıklarıdır. Her iki devletinde diyanet işlerinden sorumlu yetkili mercilerinin olması bu benzerlikleri belirginleştirmektedir. Türk devlet yapısının modernleşme sürecinde yapılanma olarak Fransa’yı örnek almasını anlaşılır kılan en önemli se-

bepler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmadan önceki dönemi de göz önünde bulundurursak, devlet oluşumuna katkıları olan hemen hemen tüm entelektüellerinin Frankofon olmaları ve Fransız entelektüelleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmalarıdır. Fransız felsefecisi Comte ile Tanzimat'ın "büyük" adamı Mustafa Reşit Paşa arasındaki yazışmalar ve bu yazışmalardaki Pozitivist bir din inşa etme tartışmaları bu etkinin ne kadar yakın olduğunu gösterir bir veridir.*

Velhasıl kelim Fransız laisizmi ile Türk laisizminin temel benzer özellikleri din ile dünya işlerini birbirinden ayıran kurumlara sahip olması ve dine –ebetteki bu din İslam dan başkası değildir – bir çeki düzen verme çabasıdır. Bunu yaparken İslam'ın hiçbir mezhebinin rızasını dahi alması mümkün olmayan bir bürokratik mekanizma oluşturmasıdır. Atama ile tanrı ile birey arasında devlet memuru bir din adamları bürokrasisi oluşturmuştur. Bunu yaparken devletin yaptığı ilk iş tüm tekke ve zaviyeleri kapatmak ve tarikatların işleyişine yasak getirmek olmuştur. Bu yasaklar başladığından bugüne her türlü dini görüşme buluşma ve etkinlik devlet tarafından kovuşturmaya uğramıştır. Tabi ki bunun tercümesi – komik de olsa –şudur: Tanrı ile kul arasına devletten başka kimse giremez. Tüm bunların bir başka sonucu olarak devlet, dine dair düşüncelerinden hareketle ve onun önermelerinin yeni bir yorumuyla toplumu yeniden yapılandırmasının önemli bir aracını ele geçirmiş olarak projesini hayata geçirmiştir. Buna karşı tepki olarak Türkiye insanını (yıldır devletin en önemli önceliklerinden biri olan) "İrtica Tehlikesi"ne karşı uyanık olmaya çağırmıştır. Bunun başka bir tezahürü Türk kimliği altına aldığı ve etnik farklılıkları dahi silerek zorla kabul ettir-

* *Düşünen Siyaset*, Sayı 19, "Auguste Comte'un Mustafa Reşit Paşa'ya Mektubu ve Tercümesi", s. 287.

diği, herkesin aynı soydan geldiği tezini işleyerek peygamberimsi bir baba ya da peygamberimsi bir karakter yaratmak olmuştur. Mustafa Reşit Paşa ile Comte arasındaki yazışmanın işaret ettiği din, adı konmamış bir din olarak bugün mevcuttur diyebiliriz belki.

Türkiye’de devlet ve Din arasındaki ilişkiyi kısa bir cümle ile özetlersek diyebiliriz ki; devlet batılı ve modern bir toplum yaratmanın aracı olarak dini de bu mühendislik projesinin yapı taşlarından biri olarak “kötü” taraflarından ayıklayarak binanın inşasında kullanmıştır. Tabii ki bu birçok cana ve mala mal olmuştur.

Bu duruma Anarşist bir bakış açısına sahip bir birey nasıl yaklaşmalıdır. Anarşizmin yeri elbette modernleşme sürecindeki devletin tüm baskı aygıtlarıyla kitleleri terbiye etmek amacıyla uyguladığı bu terörüne de karşı çıkmak olmalıdır. Fakat baskıyla karşı karşıya kalmış olan kitlelerin tepkileriyle ne denli ortak hareket edebileceğine dairde fikir belirtmek gerekmektedir. Elbette bu spekülatif tartışmanın ne yeri ne sırasıdır diyecekler çıkacaktır. Fakat ben olur olmaz konularda fikir beyan etme ihtiyacında olan insanların yaşadığı bu ülkede, yaşamımızın içine yer etmiş ve halen izleri bugünde süren bu modernleşme sürecinin bırakmış olduğu yaranın en azından anarşist bir gözle değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Bu konuda fikir beyan etmemde bugünkü tartışmalara ve problemlere bir açıdan yanıt getireceğine inanmaktayım. Asıl soru bu ve bundan sonra gelecek olanlardır.

Burada asıl soru: laisizme anarşizm nasıl yaklaşır. Devletin din kurumlarına karşı bir iktidar mücadelesi olan ve adı laisizm olan bu kavramı bir anarşist sorunsuz olarak savunabilir ve ona onay verebilir mi?

Türkiye örneğinde gördüğümüz kadarıyla Anarşizm dünyevi olanla uhrevi olanın neresinden durur. Kamu

alanı ve özel alan ayrımı – bugünün dünyasında önemli tartışmalardan birini oluşturmaktadır bu – bizim için ne ifade eder, etmelidir ya da bizim için bir manası yok mudur? Bu sorunun yanıtı nasıl bir dünya da yaşamak istiyoruz ile alakalı olabilir mi? Dünyevi ve uhrevi dünya ayrımı yapmamak kendi bütünlüğünü savunan bir birey için neden problemlidir? Anarşizm bireyin vücut otomisinin içerisine insanın düşünceleri, inançları ile pratikleri arasında bir ayrım koymayan bir düşüncedir. Ve hatta bu bütünlüğü savunur. Bir anarşist bunu bir dindar için ne kadar uygun görür? Hele ki bu dindar bir anarşist ise! Sonra dindarlarla Anarşistlerin ilişkileri (dindar olmayan Anarşistlerle hatta) nasıl olmalıdır sorularına da yanıt vermek zorunda değil miyiz? Son soruyu Anarşistlerin yoğunlukla dindar olmayanlardan mütevellit olduğu gerçeğinden hareketle sormaktayım.

Elbetteki vurgulamayı ihmal etmememiz gereken şey Sherif Gemie'nin de belirttiği gibi Anarşizmin Ruhban sınıfına karşı olmasıdır. Ruhban sınıfı, her türlü kurumun olduğu gibi, bir baskının otoritenin ve manipülasyonun simgesi ve adıdır.

Tarih ve Kıyafet

Başörtüsü yukarıdaki sorular minvalinde ele alınabilecek önemli bir mevzu. Bu konuda Türk solunun da Anarşistlerin de iyi bir pratik sergilemedikleri aşikâr. Fransız anarşistlerinin göstermiş oldukları tepkiler konuyu görmemezlikten gelmemelerinden hareketle bir takdiri hak ederken – düştikleri içler acısı halleri ve hatta devletle ve genel İslamofobik ortamın diline yakın dile sahip olmaları bir yana – Türkiye'deki bizleri, konuyu görmemezlikten gelme halimiz den dolayı, onların hallerinden farklı kılmamaktadır.

Bu halimize dair birçok şey söylenebilir. Duruma baktığımda benim aklıma ilk gelen şey, Türkiyeli Anarşistlerin politika ve politikanın yapılış tarzına dair belirgin düşünsel tezlere sahip olmaması gelmektedir. Politika yapmanın iğreti bir duruş olması ve anarşistlerin politikaya uzak durmak gerektiği gibi bir düşünceye sahip olmalarından hareketle günlük politikanın konularına uzak durduklarını düşünmekteyim (bu görüşü yanlışlayacak temel anarşist eylemlilikler anti-militarizmle yürüyen vicdani ret ve savaş karşıtlığıdır). Ola ki bu düşünce yanlıştır. O halde durum daha da vahimdir.

Başörtüsü mevzu ülke tarihinde yaşanmış benzer vakaları görmeden bundan bağısız olarak ele alınması bir fenomen değil. Onun devlet politikalarıyla devamlılığı mevcut. Onun evveliyatı cumhuriyetin kuruluş projesiyle, topluma şekil verilmesi çalışmalarıyla, Avrupalı insan yetiştirmeyle – aslında occıdentalizm gibi görünmesine rağmen bir tür orientalizm olarak adlandırmak daha doğrudur – alakalıdır. Başörtüsü bugünün sorunu olarak sadece artık Türkiye’yi değil Tüm Avrupa’yı ve hatta dünyayı ilgilendiren bir sorundur.

Türkiye için bunun evveliyatı cumhuriyetin ilk yıllarına kadar gider. Ve hatta daha önceki dönemlere de götürülebilir. Fakat devlet politikalarının en belirgin olarak kendisini ifade ettiği dönem 1925 Şapka devrimidir.

1925 Şapka Devriminin (aslında Tüm bir modernleşme projesinin kendisinin de) Anarşist bir gözle değerlendirilmesi gereklidir. Özellikle bireyin ve kültürün tepkileri ve otoriter hallerin aldığı şeklin değerlendirilmesi ve devletin hali pür melalini anlamak için kim bilir bizlere ne gibi ufuk açıcı olanaklar sağlayacaktır. Şapka devrimi (kılık-kıyafet devrimi demek daha uygun belkide), geleneksel kıyafetlerin ilkel görünümünden kurtulmak ve Batılıya benzemek adına Devlet zoruyla ya-

saklanması, devlet zoruyla yeni bir medeni insan yaratılmasıydı. Vatandaş yaratma çabasıydı: Modernizmin ve liberalizmin tüm eski toplumsal hallerinden sıyrılmış bir çeşit kimliksizleşmiş, soyut vatandaşını... Bu çaba dilden giyime, eğitimden düşünceye insanların o güne kadar gelenekle ya da kuşaktan kuşağa öyle ya da böyle akış halinden gelen hallerini terk etmelerini önermek, olmaz ise zorla da olsa değiştirmeyi gerektiriyordu. Bunun içindir ki bu projelerin ifadeleri olan “devrim”lere karşı her küçük hareket şiddetle karşılaşmış ve bu tepkiler kimi zaman katliamlara varan müdahalelerle bastırılmıştı.

Özellikle kılık kıyafet devrimi adı verilen devrimler insanların düşünsel ve vücut bütünlükleri arasında oluşmuş olan duruşlarını bozan bir garip hal olarak değerlendirilebilir.

İnsanların hal ve duruşlarını batılı kılmak ve batılıya benzetmek için Devlet önce yasalar çıkarmış ardından bu yasaları uygulamak için her türlü baskıyı kullanmıştır. Pervazsızlığı ayyuka çıkmıştır: Takrir-i Sükûn kanunu ile idamlarla ve işkencelerle yürütülen devlet baskısı toplumu dönüştürmek için başvuru en etkili araçlardır zamanında.

“Şapka aleyhinde olanlar veya her ne gerekçeyle olursa olsun şapka giymeyenler mahkemeye sevk edilir. Birçok kimse sürgün veya on-on beş yıla varan hapis cezalarına çarptırılır. Rize’de 8, Maraş’ta 7, Erzurum’da 4 kişi idam edilir. Bir başka kaynakta da Rize’de 8, Sivas’ta 3, İskilip’te 2, Menemen’de 28, toplam 78 kişinin idam edildiği geçmektedir.”¹

¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Gazetesi, 21. Cilt, İstanbul.

Dönem 1925’ler. 78 kişi sırf bu devrimler için idam edilmiş. 12 Eylül’de idam edilen insan sayısı 50. Zamanın terörünü bugün anlatacak diller belki de yok. Her şey unutturuldu. Nasıl 12 Eylül darbesi unutturuluyor/unutuluyorsa. Üstelik bu idamların asıl gerekçelerinden biri bu kılık-kıyafettir. Zamanında idam edilenlerin sayısı 1.500 dolaylarındandır. Fakat bu rakamın yanlış olduğunu ve rakamın 20 katı insanın idam edildiği iddia eden tezler de var. Belki de bu rakamların doğrulukları hiçbir zaman ispatlanamayacak. İspatlanamayacak olmasının nedeni ise belge adına ortada hiçbir şeyin bırakılmamış olması elbette.

M. K. Atatürk ise İstiklal Mahkemelerini ve Takrir-i Sükûn Yasasının görevlerini ve hatta meclisteki görüşmelerde Şapka Yasasına karşı konuşma yapan milletvekilinin durumunu şöyle anlatır:

“Bunu, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte bulunduğu sırada yaptık. Bu yasa yürürlükte olmasaydı yine yapacaktık. Ama buna, yasanın yürürlükte oluşu da kolaylık sağladı denirse, bu çok doğrudur. Gerçekten, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte bulunuşu, kimi gericilerin kamuoyunu geniş ölçüde ağulamasına (zehirlemesine) olanak bırakmamıştır... Bursa Milletvekili Nurettin Paşa, yalnızca şapka giyilmesinin, ‘temel haklara, ulusal egemenliğe ve kişisel dokunulmazlığa aykırı işlem’ olduğunu ileri sürmüş ve bunun, ‘halka uygulanmamasını sağlamaya’ çalışmıştır. Ama Nurettin Paşa’nın ulus kürsüsünden alevlendirebildiği bağnazlık ve gericilik duyguları, en sonu birkaç yerde ve birkaç gericinin, İstiklal Mahkemelerinde hesap vermele-riyle söndü.”²

Görünen odur ki bugün ile 80 yıl öncesi arasında zihniyet olarak bir farklılık yoktur. “Temel haklar ve kişisel

² Mehmet Zeki Direk, *İslam ve Atatürk Devrimleri*, s. 138-139.

dokunulmazlığa aykırı” olan şeylerin “halka uygulanması”nın yöntemleri de anlaşıldığı kadarıyla İstiklal Mahkemeleri –İstiklal Mahkemelerinin nasıl işlediği zaten başka bir konudur. İlgilisi internette bir arama yapıp durumu görebilir– ve başka yöntemler.

Şapka Kanununun çıkmasıyla birlikte Erzurum, Rize, Sivas, Maraş, Giresun, Kırşehir, Kayseri, Tokat, Amasya, Samsun, Trabzon ve Gümüşhane gibi illerde protesto olayları yaşanır. İstiklal Mahkemeleri, TBMM’nin çıkardığı laiklikle ilgili iki yasaya karşı yükselen tepkileri kovuşturmaya başlar. Bunlar, şapka giyilmesi ve tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunlarıdır. Yasaya göre, şapkadan başka bir başlık giymekte direnmenin cezası üç aya kadar hafif hapis iken, kanunu protesto hareketleri, sistemin meşruluğuna karşı yönelen idamlık suçlar sayılır. Şapka, İstiklal Mahkemelerinin en önemli konusu haline gelmiş olur.

Bu merhalede İstiklal Mahkemeleri ve İskilipli Atıf Hocayı anmamak yanlış olur. İskilipli Atıf Hoca’nın davası ve idamı bu medenileşme projesinin nasıl bir proje olduğunu aşikâr bir şekilde gözümüzün önüne serer. Atıf Hoca 1924 yılında *Frenk Mukallitliği ve Şapka* kitabını yayınlar. Yani Şapka Hakkında Kanunun kabulünden bir buçuk sene evvel. Tabii, onu da Maarif Vekâletine gönderir, izin hatta takdir alır. 25 Kasım 1925’te Şapka Hakkında Kanun çıkarılmış, fakat bu kitapta yazdıklarından dolayı 7 Aralık 1925’te tutuklanmış ve 4 Şubat 1926’da İskilipli Atıf Hoca idam edilmiştir.

Bu ülke halen konuştukları ve yazdıkları için cezai kovuşturmalara uğrayan insanların ülkesi. Geçmişinde – çok da eski sayılmaz– yazdıkları ve hatta devletin görüşlerini paylaşmadıkları için idam edilenlerin ülkesi. Ve bugün bu ülke devletin istediği gibi giyinmeyenlerin devlet tarafından düşman gözüyle görüldüğü ve hakla-

rında kovuşturmaların yürütüldüğü ülke. Ve biz bu toprakların üzerinde yaşayan ve kendisini çeşitli kimliklerle tanımlayan insanlar olarak bunlara sessiz kalarak ve görmezlikten gelerek zalimin yanında yer almayı tercih etmek durumunda kalmış insanlarız.

Başörtüsü ile Şapka Devrimi sırasında yaşananlar arasında devlet politikası açısından o gün ile bugün arasındaki fark ancak münferit bir farktır. Sadece bugün başörtüsünden dolayı idam edilen yok. Matah olan Asrileşme (çağdaşlaşma), bugün de matah bir şey olarak medyasıyla ve eğitim sistemiyle insanlara giydirilmeye çalışılmaktadır. O zaman sadece erkeklerin kıyafetlerine dair bir müdahaleyi zorla yapma cesaretine sahip devlet, kadın giyimine dair böyle bir müdahaleyi yapacak cesarete sahip değildi. Bunu sadece özendirerek yapma yoluna gitti (Ankara’da balolar ve dans partileri vs.). Fakat bugün geleneksel örtüden daha farklı özelliğe, şekle sahip olan türban, başörtüsü vs. siyasal simge mazereti adı altında baskıya ve karalanmaya gerekçe olmaktadır. Oysaki türban üzerine yapılan en yetkin çalışmalardan biri, türban giyen kadınların evden sokağa çıkan kadının sosyal yaşamda yer alma mücadelesinin bir parçası olduğunu söylemekte. Bu insanlar süreç içerisinde “kamusal yaşama katıldıkça İslami yasakları delmekte, ‘mahrem’ alandaki kadın erkek ilişkilerini alt üst etmektedir”ler.³ Modernleşme sürecine kimi Anarşistlerin nasıl yaklaştıklarını ya da yaklaşabileceklerini tahmin etmek zor olmasa da, özellikle türban probleminin kadının mahrem alandan kamu alanına açılmasına bir neden olarak gösteren tezin ışığında Türkiye’nin modernleşme sürecinde

³ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, Nisan 2001 s. 181-182.

kadının yerine dair Türkiyeli Anarko-feminist ve modernleşme karşıtı insanların yaklaşımlarını bilmek hayli ilginç olurdu.

Globalleşen Problem: Başörtüsü

Bugün başörtüsü sadece Türkiye'nin bir problemi değil artık. Bu problem özellikle Avrupalı ülkelerin problemi olarak da gündeme oturmuş durumda. Avrupa'daki yabancı düşmanlığının –gerek hükümetler gerekse Avrupalı insanların nezdinde– göstergesi haline gelmiştir. Yakın zamanlarda bu konu Avrupa'da, Avrupa'nın hemen hemen diğer ülkelerinden daha liberal ve çok kültürlü bir toplum olmaktan övündüklerini söyleyen İngiltere'de de günlük basının sütunlarını işgal eder bir hal aldı. Eski dışişleri bakanının yüzü kapalı seçmenlerini görüşmeye kabul etmeyeceğini söylemesi ve bunu meşru kılmak için yapmış olduğu açıklamaların ardından, ülkenin değişik yerlerinde Müslümanlara karşı saldırılar bir artış kaydetmiştir. Ardından Avrupa'nın başka ülkelerinde türban tartışması başka bir hal almıştır. Başörtüsü Amerikan ve Avrupalı emperyalistlerin hegemonya mücadelesinde Avrupalı “değerler ve yaşam tarzları” dedikleri şeyin karşısına koydukları bir simge olarak durmakta. Ve kimi Avrupalı devletlerin ırkçı partileri burka ya da nikab giyilmesini sokakta yasaklamak için yasalar hazırlamaktalar. Kamu alanındaki güvenliği engellediği için(!) yasakları ve oluşturdukları söylemlerini meşru kılmak için halkın güvenliği söylemine sığınmaktalar. Bugün batıda yüzyılların kazanımıyla elde edilmiş liberal değerler tehdit altında sırf bu güvenlik söyleminin kitlelerde bulduğu anlam yüzünden. Toplum önce terörize edilmekte ve sonra da çeşitli yasalarla kapana sıkıştırılmaktadır. Her durumda ve her harekette özellikle İslamofobiyi körükleyecek her şeyi yapmaktalar. Sorun global bir hal almış durumda. Benim nazarımda sorun

Avrupalı barbarlarla Avrupalı olmayan kültürel duruşların çatışması olarak durmaktadır. Sorun başörtüsü nikab ya da burka giyen insanların kendi bireylikleriyle (ki bu bireylikleri toplu tepkiler olarak gün yüzüne çıkmaya gebe dir. En azından ben umuyorum bunu) devletlerin mücadelesi halini almış durumda. Bu devletler ve onların sağcı ve muhafazakâr medyası bu yasalar ve oluşturulan dil ile insan tekine karşı saldırıda bulunmaktalar. Hollanda'da hazırlanan yeni yasada sokakta burka giyerek dolaşmak artık yasaklanacaktır. Tunus'ta bu zaten yasaktı ve kimsenin umurunda değildi şimdiye kadar. Gerçekten de halen kimsenin umurunda değil. Orada diktatörlüğün Batıcı olması, Batılılar için üzerinde problem olarak durulacak bir mevzu olarak görülmemesine gerekçe olmaktadır. İtalya'daki faşist kuzey ittifakı ve milletvekilleri de aynı şeyleri söylemekteler. Yakın zamanların ve hatta bugünümüzün asıl mevzusunu başörtüsü, nikab, burka, yani örtünme oluşturacak.

Yükselen yeni ırkçılığın ana eksenini oluşturan yabancı düşmanlığı hedef olarak İslam coğrafyasından gelen göçmenlerden hareketle de İslam'ı hedef almakta ve Batı kamuoyunda ve daha ötesinde İslam coğrafyasında yer alan birçok ülkede dahi yerli Oryantalistlerce de İslam'ın neden geri bıraktırdığı gibi saçma ve bir o kadar da Emperyalizmin ve sömürgeciliğin ve sömürünün tarihini gizleyen tartışmanın yaşanmasına sebep vermektedir. Yabancı düşmanlığı lokal alandan bölge, ülke ve hatta kıta düzeylerinde kendini gösterebilirken, bizim İslam bağlamında ele alırken dikkat edeceğimiz şey bunun yabancı düşmanlığıyla beraber daha karışık bir dinler arası düşmanlığa ve hatta Batı ile İslam coğrafyası arasındaki bir düşmanlığa dönüşmesidir. Tabii buna İsrail ve Filistin arasındaki bitmek bilmez savaş ve "İsrail demokrasisinin" kimi çevrelerce bulduğu manadan hareketle İslam'a yapılan saldırıları eklemek gereksiz.

Bu minvalde “Anarşistler İslamofobinin yanında mı yer alacaklar, yoksa buna karşı bir durumu ortaya koyacaklar?” sorusunun yanıtlanması gerekmektedir.*

Q

* Bu yazının 6-7 yıl öncesine dayanan bir tarihi mevcuttur. Okuyanların bunu göz önünde bulundurmaları gerekmekte olmasına rağmen, bugün dahi bu yazı kendi içerisinde ve bugünün atmosferinde anlamını koruyor ve zannedirim uzun bir süre de koruyacaktır.

2

**Anarşizm ve Türkiye'nin Değişmeyen
Reel Politikğine Dair Sorular**

⊕

Türkiye ve Kürt Elllerine Dair

Bu Minvalde Reel Politikğın Gelmiş Olduğu Yer

ve Anarşist Bir Gelecek Tasavvuruna Dair

Bu Aşamada Reel Politikte Durum Nedir?

*Anarşist Düşüncenin Bu Süreçte Nasıl Bir Duruşu
Olur. Bir Anarşist Bu Savaşın Ortasında Ne Der Ne
Demeli ve Kendini Nasıl Konumlandırmalı?*

⊕

Evveliyatıyla Anarşizm bağlamında politik olanın içerisinden var olanın kavranmasının problemlerine dönük genel bir bakış geliştirmek gerekmektedir. Anarşist davranış kodlarının ifade edilemediği bağlamı açmak durumundayız. Anarşizm oldu olası mevcut sistem ve rejimler içerisinde ve mevcut olan politik rejimler içerisinde kendi gündemiyle var olmayı tercih etmiş ve çoğunlukla kendi gündemiyle varlığını devam ettirmiş bir hareket ve düşünce biçimi olarak bilinir. Tarihin en hareketli ve savaşların en yoğun olduğu dönemlerine bakıldığında ise Anarşist örgütler ve eylemlerinin heyecan verici çalışmaları ve mücadeleleriyle karşılaşmak mümkün. Devamlı surette hareket eden ve yeni atılımlar içerisinde olan hareket, kişi ve örgütler elbette bir sürü hata da yapmışlardır ve yaparlar da. Genel anlamıyla Anarşist zihniyet reel politik alanın içinde olmayı reddetmiş ve hayatın içerisinde olmayı buna yeğlemiştir. Bunda ne denli başarılı olup olmadığı ise tartışmalıdır. Bu değerlendirmeye Anarşizmin her türlü çeşidini dâhil ediyorum. Sokak gösterilerinde, yaratıcı eylemlerde sempatik ve doğurgan olan Anarşistler kurmaya ve devam ettirmeye geldiğinde tökezlemiş ve başarısız olmuştur. Bunu da Anarşizmin bir bakıma doğasına (yönetme ve yönetilme ye karşı doğal tepkiden ve bu hallerden uzak durmaktan) ve başka bir açıdan da bu mevzu üzerine yeterince durmamaya bağlamak mümkündür. Bu başarısızlıklar başka bir bakış açısıyla olumlu görülebilir. Fakat bu konuda belirleyici olanın doğal olarak iktidarı hedeflemeyen ve iktidar ilişkilerini dahi yok etmeye çalışan bir cemaat yapısının iktidar, güç, başarı vb. olgularla var olan cemaat yapılarının çerçevesinde yaşama şansının olmayacağı ve yok edilmeye mahkûm olacağı teziyle de açıklamak mümkün.

Bugüne gelindiğinde Anarşizmi radikal bir muhalefet hareketi olarak görmekteyiz. Bu [hareket] diğer radikal muhalefet hareketlerinden farklı bir pratik ve söylem olarak ortaya çıkmasına rağmen birçok halde diğer hareketlerle ortak dile, pratiğe ve amaca odaklanmaktan da geri durmamakta. Anarşizm ve Anarşist Hareketleri ve pratiklerini iki veçhe ile tanımlamak mümkün: Aslen Batı aydınlanma düşüncesinin bir çocuğu olarak var olmuş Anarşizm Doğu'dan da bu Batılı söylem izlerini sürdürerek var olmuş, düşünsel temellerindeki Batı aydınlanmasının izlerini her daim koruyarak dünyanın doğusunda da varlığını devam ettirmiştir. Bu minvalde toplumsal hareketlerde etkinliğini Doğulu düşünsel temellerde az çok etkilenecek devam ettirmiştir. Elbette Anarşizm var olduğu andan itibaren çoğulcu bir düşünsel oluşun tüm özelliklerini göstermiştir (Hristiyan, pasifist, isyancı, terörist, sendikacı, Taocu varyasyonlarına gönderme yapmaktayım). Tüm bu oluşumlar ve süreç hem sosyal hareketlerin kendisi ve hem de fikri yakınlıkları itibarıyla Anarşizmin kimi dönemlerde büyüyerek, kimi zamanlarda etkisini kaybederek ve küçülerek bugüne gelmesine vesile teşkil etmiştir. Daha çok Batılı bir kimlikle anmadan edemeyeceğimiz Anarşizmin dünyanın diğer coğrafyalarındaki hareketlerle ortak yanını bir "Ahlak" sahibi olması olarak görmek yanlış olmaz. Birey ve onun "vicdan"ından hareketle her daim mağdurun yanında, onunla duygudaşlık kurmuş olması, onu ideolojiden çok –tarihinde önemli miktarda Kiliseye karşı savaş vermiş (buna dindar Anarşistler de dahildir) bir düşünce olarak– zincirlerinden kopmuş bir din olarak tanımlamamıza da elverir. Anarşizm mevcut sistem içerisinde tarihi boyunca mağdurun yanında yer alan ve iktidara mahkûm olduğunda kendisi olmaktan çıkan ve kendini hiçleyen bir fenomen olarak da düşünülebilir. Onun duruşu, sisteme muhalefetine rağmen, sistemle beraber

yaşayan [bir duruş] olarak da kurgulanabilir. Reel Politik içerisinde Siyasal Temsil biçimlerini felsefi ve politik olarak reddetmesine rağmen, toplumsal gövdede mevcut kurumları kendince dönüştürerek kendine varlık alanı yaratmış olduğu aşikârdır. Sendikalar, dernekler, ekolojik hareketler, hak arama mücadeleleri, Kooperatifler ve haklar etrafında yürüten birçok mücadelede Anarşist düşünceler izlerini ve hareketlerini görmek mümkün.

İkinci veçhe ise insanlık tarihinin ve insan yaşamının bugüne kadar gelen toplumsal değişimine rağmen ilk halini korumakta direnen ve bu direnişini kendi mevcudiyetiyle devam ettiren İLKEL insanların kabile yapıları ve Modern dünya ile ilişkilerini devam ettiriyor olmalarına rağmen Aşiret ilişkilerinden ve onun getirmiş olduğu ilişkilerden modern dünyaya direnen dayanışma ve yardımlaşma geleneğiyle yaşayan insanlar (Buradan hareketle her türlü kabile yapısını onayladığım sonucu çıkarılmamalıdır.) Bu tez elbette ki Modernizm ve onun savunucularına ve bugünün aydınlanma savunuru kafalara absürt gelebilir. İki-üç yüzyıldır aşiret yapılarını yıkıp modern ulus devlet kurmak üzere yola çıkmış zihniyetin her aşiret yapısını Feodal olarak damgalayarak karalaması anlaşılırdır zannedirim.

Elbette burada göze çarpan bir problem var. “Kendisi Anarşist düşünceden ve önerdiklerinden haberdar olmayan bu yaşam biçimleri Anarşist olarak tanımlanabilirler mi?” sorusudur bu. Buna Anarşist düşüncenin nasıl bir toplum tasavvuruna sahip olduğundan hareketle cevap verilebilir. Bu konuya teferruatlı girmeyip Harold Barclay’ın *Efendisiz Halklar* kitabını referans göstererek kendimi soruya cevap vermiş olarak düşünüp kapıyorum.